

D'hort a passeig: la Tarongeta

per Joan Marí Cardona

El passeig dels Baladres, després de l'Alamera o de Vara de Rey, ocupava una part de l'hort de la Tarongeta (c. 1868).

El pla polític i econòmic del segle XVIII, conegut generalment com el pla de millores, que Miquel Caietà Soler presidí els anys 1785-1798, havia d'encaminar-se a millorar les condicions de vida dels pobladors d'Eivissa i Formentera, per a la qual cosa foren posades en marxa les actua-

cions que es cregueren necessàries, les quals, però, a la part forana, mai no es miraren amb simpatia, segurament perquè es temien del que se n'esdevendria: una pujada insuportable de les contribucions.

Deixant de banda l'impuls que rebé l'agricultura, amb innombra-

bles plantacions d'arbres i ceps, a més dels projectes de formar nuclis urbans al voltant de cada església de la pagesia, cosa que sols tengué resultats positius a la vila de Santa Eulàlia del Riu, cal recordar que la ciutat d'Eivissa es veié ben afavorida: fàbriques de fideus, de xocolata, de teules i rajoles, de

*Dr. la Inauguració del monument al general Vara de Rey.
Eivissa - Passeig de Tarongeta.*

L'any 1904
el rei
Alfons XIII
inaugurà
el monu-
ment
al general
Vara
de Rey.
(Col·lecció
Raymar.)

capells, la millora dels molins, etc., foren realitzacions els fruits de les quals reberen en primer terme els pobladors de la ciutat.

A més de la gran obra de la primera font pública de la Marina, una altra millora projectada, iniciada els primers anys del segle XIX, fou la de convertir l'hort de la Tarongeta en un gran passeig, que fos lloc d'esplai per als habitants i presentàs una arribada digna de la ciutat.

Les terres pantanoses de la Tarongeta eren situades just fora de la primera estacada, amb la qual sembla que confinaven, i després de cedir espai a l'Eixample o Poble Nou, restaren fora de la segona estacada.

Podem recordar-ne unes breus notes històriques.

El nom de l'hort de la Tarongeta ja es troba documentat l'any 1602.

El 1720, una processó de pregueres per la pluja, que havia baixat a la Marina pel portal de les Taules, passà per la Tarongeta i entrà a Vila pel portal Nou.

Miquel Caietà Soler posà la plaça de la Tarongeta i l'Àbeurador com a partions de la Gerreria.

Isidor Macabich menciona l'abandonat pou de la Tarongeta, perquè a l'estiu del 1846 s'hagué de posar en condicions de pourne l'aigua, per causa d'una extraordinària manca de pluges que havia ocasionat una sequera mai

vista. El mateix autor també dona notícia de les pesades feines que el 1822 es feien per acabar el clot del mencionat pou.

El Teatre Pereyra, acabat el 1898, fou el primer intent d'eixamplar la Marina més enfora del Poble Nou, en terres de la Tarongeta. La situació de la Marina no permetia trobar a cap altre vent la possibilitat d'eixamplar-se.

Mateo Valdemoros, assessor i batle de Cort, successor de Miquel Caietà Soler els anys 1806-1812, que va viure a can Llaudis, fou el promotor de l'obra de convertir el camp de la Tarongeta, ple d'aigües embassades, de joncs i altres herbes, en un gran passeig, seguint les previsions del pla general de millores del segle XVIII. No podia pensar-se aleshores en un passeig voltat d'illes de cases, especialment per la por que els militars tenien de les invasions, sens dubte revifada per la guerra del Francès (1808-1814), les conseqüències de la qual es deixaren sentir indirectament per les moltes persones, sobretot religioses, que, fugint de la invasió de la península, arribaren a Eivissa en cerca de refugi.

La llarga memòria descriptiva de la Tarongeta, presentada per Mateo Valdemoros, comença recordant que és un indret malsà i intransitable, situat a la sortida

de la ciutat i de la Marina, confinant amb els baluards del Portal Nou i de Sant Joan. Poc després de la seua arribada a Eivissa, ell havia començat a posar-hi en pràctica allò que el pla polític i econòmic de la ciutat preveia, formant-hi un terraplè en direcció a l'entrada de la Marina, amb una filera d'arbres a cada banda. Mateo Valdemoros pensava que per aconseguir la finalitat prevista era necessari fer més terraplens i sembrar-hi altres tres fileres d'arbres, per tal que fos un passeig útil i grat als habitants, que ja havien mostrat la seua gran satisfacció per l'obra començada.

L'enginyer militar, però, que no havia posat cap impediment a les obres realitzades, no gosava permetre que es continuàs el projecte dels terraplens i els arbres tan a prop de les murades, per la qual cosa era necessari aconseguir el vistiplau de les instàncies superiors de Madrid.

Cal recordar que abans de ser permesa la construcció de les cases del Portal Nou, havia estat exigít que fos construïda la segona estacada, al llarg de l'actual avinguda del Comte de Rosselló, fora de la qual sols un passeig, sense cases, era imaginable.

El llarg escrit del batle de Cort, Mateo Valdemoros, acabava demanant també que fos instal·lada una font pública a la Tarongeta i

que s'hi posassin tots els canapès que fossin necessaris, per tal que els habitants de la ciutat poguessin anar a seure còmodament a l'ombra dels arbres.

Isidor Macabich fa present que el 1812 ja havien aferrat quasi tots els arbres sembrats a la Tarongeta. També diu que el 1834 l'Ajuntament acordà fer focs artificials i altres festes, durant les quals s'enlairà un globus a la Tarongeta, per celebrar una festa de la reina Gobernadora, a la qual foren convidats tots els pagesos que tenguessin armes de foc a fer el caragol i altres demostracions militars.

L'any 1849 consta que els trenta-sis arbres sembrats a l'*Alamera* s'havien dut de Barcelona. Isidor Macabich diu que l'*Alamera* fou plantada per primera vegada el 1825, en el mateix indret de la ja existent plaça de la Tarongeta.

Per altra banda, cal recordar que l'arxiduc Lluís Salvador, en compondre la làmina titulada *El Portal Nou*, situà (1867) just enfront d'aquest i en primer terme la que denominà "plaça inhòspita", mentre que al fons, a mà esquerra, s'albiraven els exube-

Vista general del passeig de Vara de Rey. Al fons encara és visible el puig dels Molins.

Un dels bancs del passeig. Detall d'una foto antiga. (Col·lecció Raymar.)

rants arbres de l'arribada a la ciutat. I en tornar de la llarga excursió a Sant Josep i Sant Antoni, una calorosa tarda d'agost, abans d'entrar a la Marina, pogué gaudir de l'ombra dels arbres plantats en el passeig naixent.

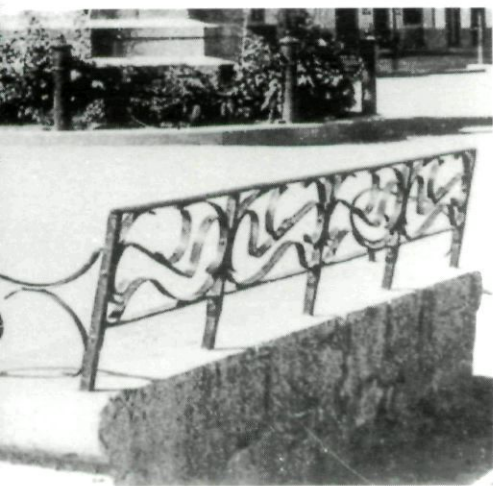
L'any 1914, per un acord entre l'Ajuntament i el vicari capítular, que mai no es dugué a terme, es preveia que el ruïnós temple de Sant Elm es convertiria en una plaça pública i se n'edificaria un de bell nou a un solar de l'Eixample, del qual (segons m'ha assegurat l'amic Joan Prats Bo-

net) se sap que corresponia a l'actual plaça popularment anomenada del Parc, que també formava part de la Tarongeta.

A banda i banda del passeig es troben ara vint-i-quatre bancs de pedra. Són els que s'hi posaren el 1904, quan el rei Alfons XIII inaugurà el monument a Vara de Rey i el passeig en prengué el nom. Els dits bancs varen substituir els que s'havien posat inicialment a l'*Alamera*, vistos i aprofitats per l'arxiduc Lluís Salvador, durant la segona visita a Eivissa (1885). Ell mateix féu present que l'*Alamera*

El passeig abans de la guerra, amb el quiosc que hi va romandre fins al voltant de l'any 1960. (Foto Viñets.)

era el nom del passeig paral·lel i pròxim a les murades, confinant amb els camps dels seus voltants, a cada banda del qual existien els mateixos arbres que ja havia vist uns vint anys abans; però, com a novetat, trobà que entre els de cada filera s'havien col·locat bancs. L'Arxiduc acaba recordant que el passeig era ben proporcionat a la ciutat, que començava just a la sortida de la Marina i que arribava fins a la carretera de Sant Antoni, amb la qual es confonia al principi. Tot i això, també recordà que el carrer del Comte de Rosselló assenyalava el límit de la Marina amb el camp.

Algunes imatges del 1857 mostren la segona estacada, confinant amb la inhòspita Tarongeta, més enfora de la qual sols s'endevina alguna tanca.

Altres vistes del 1868 presenten la Tarongeta en el punt on confinava amb la segona estacada i amb l'angle occidental del baluard de Sant Joan. També hi podem veure una part de l'indret que ja es deia l'*Alamera* o passeig dels Baladres, amb els seus arbres i el puig dels Molins, al fons.

El 1921 ja existia, però inacabada, la segona illa de cases de la banda de migjorn del passeig de Vara de Rey. A la banda de tramuntana també hi havia l'edifici del Teatre Serra ("la Barraca") i s'havia començat la Mutua. Al llarg de la primera meitat del segle actual es varen acabar els edificis de banda i banda del passeig. També són d'aleshores, naturalment, les construccions dels carrers situats entre el passeig de Vara de Rey i la murada. ■

Embat de les ones

per Josep Planells Bonet

*A Mons. Agustí Cortés Soriano,
bisbe d'Eivissa i
Formentera*

La tarda neguitosa
rompia les ombres
del rocam esboldregat.

Portitxol des Cubells
d'aroma "palautiana",
puntes i rades,
memòria del passat.

Una brisa el mar acarona,
planícia immensa, límpida, generosa,
que endinsa la mirada
cap a l'infinit.

Una claror reverbera
de l'Hòstia consagrada,
besllum finíssim,
que encén la pregària
en silenci musicada,
"i ell, inclinant-se cap a mi,
ha escoltat el meu clam..."

Acaba la jornada,
cadència dels pinars,
esclètxes de mar blava.

(Es Cubells,
setembre 1998)

